

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Harjunpäänjoen kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Harjunpäänjoen kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Ulvila
1.4. Pinta-ala	3 492 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	RKY2009: Leineperin ruukki ja yhdyskunta RKY1993: Leineperin ruukinalue ja kulttuurimaisema ja Harjunpäänjoen kulttuurimaisema Putkonen Lauri: Satakunnan rakennusperintö 2005. Satakuntaliitto; Leineperin ruukinalue, Kaasmarkun kylä ja kulttuurimaisema, Harjunpään kylä ja kulttuurimaisema Satakunnan Museo: Harjunpään kylän rakennusinventointi 2008. Laura Hesso ja Hanna Partanen. Kaasmarkun kylän rakennusinventointi 2008. Kirsi Niukko ja Laura Hesso. Ulvilan kaupunki: Leineperin ruukinalueen rakennusinventointi 2006. Arkkitehtitoimisto Eija Teivas/Minna Halonen. Härö Erkki (toim.): Leineperin rautaruukki. Tutkimus- ja restaurointiraportti. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 7. 1994. Kiilo Tuulikki: Leineperin rautaruukki. Ruukinalueen kehittämisen organisointi ja toteutus. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Selvitys 2/1994.
1.6. Päiväysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päiväysinventoinnin pvm	27.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna siellä on runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Seudun karuja maisemapiirteitä edustavat suot ja metsät keskittyvät Pyhäjärven lounaispuolella olevalle karulle rapakivigraniittialueelle ja viljelymaisemat sijaitsevat yleensä viljavilla savikkoalueilla Kokemäenjokilaaksossa.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Kallioperältään alue suurimmaksi osaksi granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia. Alueen pohjoisreuna ja Solan eteläpuolella on pieni niemimäinen alue kiillegneisiä ja kiilleliusketta sekä mustaliuskekerroksia. Kallioperässä ja maaperässä on havaittavissa Satakunnalle tyypillinen luode-kaakko suuntaisuus. Maaperältään alueen keskellä, missä on myös laajin yhtenäinen viljelyalue, on liejuista hienorakeista maalajia, jonka ympärillä on hienoa hietaa ja hiesua. Alueella on myös savialueita. Laajin niistä on Kaasmarkun ja Leineperin kylien välissä. Kylät sijaitsevat moreenialueilla. Kaasmarkun kylästä kaakkoon on luode-kaakko suuntainen pieni soikean mallinen sora- ja hiekkasaareke. Toinen pienempi sora- ja hiekkasaareke on muuntamoaseman länsipuolella. Alueen kallioita ovat Sileävuori, Töyräänkallio, jota vastapäätä on maa-aineksenottoaika.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Maisema-alueen läpi virtaa Harjunpäänjoki, joka muuttuu Kaasmarkunjoeksi. Joki yhtyy Isojoenrannan kohdalla Kokemäenjokeen. Alueen pelloilla on paljon laskuojia.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	
3.4. Kasvillisuustyypit	Maisema-alue kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Alueen selänneillä ja moreenisilla saarekkeilla pääpuulaji on mänty, mutta paikoin esiintyy myös kuusta ja lehtipuita. Joen varressa on paikoin kapeita rantalehtoja.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Solan eteläpuolella oleva Sorkomäki on kumpumoreenialue, joka on arvotettu luokkaan neljä valtakunnallisella tasolla. Vääräahde, Sileävuori, Isokallio ovat (Ge2) alueita. Töyräänvuori on arvokas kalliomuodostuma ja luonnonsuojelualue. Purontkon luonnonsuojelualue on yksityisen maalla oleva alue.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Alueella elää liito-oravia. Ketoneilikka
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötila on 4-5°C astetta ja vuoden sademäärän keskiarvo on 600-650 mm vuodessa.
3.8. Maisemarakenne	Harjunpäänjokilaaksossa on havaittavissa selkeä kaakkois-luoteissuuntainen laakso, jonka pohjalle on lajittunut hienoja maa-aineksia. Laaksoa rajaa pohjoispuolelta moreeniselänne, myös eteläpuolella on useampia pienempiä moreeniselänneitä. Kaasmarkun kylän tiiviimmät osat ja metsäiset saarekkeet sijoittuvat myös moreenisaarekkeille. Hienojakoisemman maa-aineksen kohdat ovat pääasiassa viljelykäytössä. Maaston topografia on loivapiirteistä ja jyrkät rinteet ovat harvassa. Rakentaminen on sijoittunut selänneiden ja peltojen väliselle alueelle sekä pienille laaksossa sijaitseville moreenisaarekkeille.

4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueen muinaisjäännökset ovat keskittyneet alueen itäosaan Kaasmarkun Fatiporin alueelle ja siitä itään. Tunnettuja muinaisjäännöksiä on kuusi, joista kaksi on pronssikautista hautaröykkiötä ja loput historiallisen ajan muinaisjäännöksiä: rajamerkki, teollisuuskohteet Tehtaankoski ja Fredriksbergin - Sollankosken vasarapaja ja Fredriksforsin (Leineperin) ruukki.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Harjunpäänjoen maisema-alue alkoi muodostua noin 500 eaa. Noin 700 eaa. Kokemäenjoen suualue sijaitsi Ulvilan Haistilan kohdalla. Alue on todennäköisesti asutettu myöhäiskeskiajalla ja 1560-luvun veroluettelon mukaan maisema-alueella oli neljä kylää: Sunniemi, Kuorila, Suolisto ja Kaasmarkku. Viljavat tasangot Harjunpäänjoen ympäristössä otettiin viljelykäyttöön varhain. Aivan 1600-luvun lopulta olevan kartan mukaan pellot ja niityt sijaitsivat joen tuntumassa. 1850-luvulla peltojen pinta-ala oli lisääntynyt kylien ympäristössä Harjunpäänjoen ja Kovelinojan rannoilla. Niityt olivat siirtyneet kauemmaksi joesta nykyisen Suoliston ja Kuorilan kylien alueille. 1900-luvun alussa pellot olivat lähes nykyisessä laajuudessa viljeltyinä. Siellä tällä oli enää niittyjä, joista laajimmat alueet oli Rankhuhdan länsipuolella ja Kuorilan kalliolaakson välissä. Maisemaan on myös vaikuttanut alueen teollinen historia, joka on keskittynyt maisema-alueen läpi virtaavan joen tuntumaan. Leineperin eli Fredriksforsin Ruukki on perustettu Kullaanjoen Katokosken rannalle vuonna 1771. Majuri Berndt Johan Hastfehr rakennutti noin puolen kilometrin etäisyydelle toisistaan kaksi vasarapajaa. Ylempi vasarapaja rakennettiin vanhalle myllynpaikalle. Leineperi tunnetaan sahanpaikkana jo 1630-luvulla, jolloin Anolan kartano käytti sen koskessa sahamyllyä. 1700-luvulla Sahakoskessa toimi talonpoikainen kotitarvesaha ja -mylly. Leineperin eli Fredriksforsin ruukki rakennutti paikalle oman sahasa vuonna 1782. Leineperin rautaruukilla ja vuonna 1781 perustetulla Fredriksbergin ruukilla eli Sollankosken (Sollan) vasarapajalla raaka-aineena käytetty takkirauta oli peräisin Ruotsista. 1800-luvulla ruotsalaisen malmin rinnalla käytettiin kotimaista Silbölen malmia. Suomen etuina ruukkien perustamiselle oli puuhiilen saatavuuden (ympäriällä olevista metsistä saadun puun polttaminen hiilimiiluisa puuhiileksi) ohella myös käyttämätön, helposti kahlittava vesivoima (voimanlähde ilman puhaltamiseen uuneihin ja kankivasaroiden käyttämiseen) sekä sijainti rannikon satamapaikkojen tuntumassa.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunut maanviljely. Kaasmarkunjoen varrella on ollut teollisuutta suhteellisen varhain. 1600-luvulla Kaasmarkunjoessa on ollut kaksi myllyä, josta nykyisin muistuttaa 1800-luvun keskivaiheille rakennettu ns. Keskinen mylly. Leineperin eli Fredriksforsin rautaruukki perustettiin vuonna 1771 Kullaanjoen Katokosken partaalle. Vuonna 1781 Hastfehr laajensi ruukkitoimintaansa perustamalla toisen ruukin Leineperin ruukista noin 2,5 km päähän itään. Uudesta ruukista käytettiin nimeä Fredriksberg ja Solla (ks. kohde Fredriksbergin - Sollankosken vasarapaja). Seppiä sahalle tuli Keski-Euroopasta ja Ruotsista, mutta paikalliset ihmiset olivat helposti saatavilla olevaa työvoimaa. Vuonna 1887 molempien ruukkien omistajaksi tuli suurliikemies Antti Ahlström. Ahlström rakensi Fredriksforsin vanhan manufaktuuripajan tilalle vesisahan. Ahlströmin aikana ruukkien raudanvalmistus väheni hiljalleen. Lopullisesti raudan jalostaminen päättyi vuonna 1908. 1900-luvun Leineperin Ruukki toimi A. Ahlström Oy:n maatilana toiseen maailmansotaan saakka. Leineperissä toimi tällöin myös puutarha- ja emäntäkoulu sekä juustomeijeri. Sotien jälkeen suurin osa tilasta jaettiin siirtolaisille. Vuonna 1863 perustettiin Kaasmarkun villankehruu- ja kangastehdas, jota laajennettiin vuonna 1875 kutomo- ja värjäämölaitoksella. Parhaimmillaan tehdas työllisti 150 työntekijää. Tehdas lopetti toimintansa vuonna 1926 tulipalon tuhattua tehdasrakennukset.
4.4. Rakennettu ympäristö	Harjunpään korkealle peruskallioselänteelle on syntynyt jo keskiajalla kyläasutusta. Kylässä raivosi vuonna 1920 suurpalo, mikä tuhosi lähes koko rakennuskannan. Luonnon ja ihmiskäden yhteisvaikutuksesta kylä muodostaa kuitenkin yhä omaleimaisen ympäristön, jota leimaa pienimuotoinen torppari- ja käsityöläisasutus nimensä mukaisesti harjun reunalla. Kaasmarkun erityispiirteitä ovat kahteen hieman erilliseen asutuskeskittymään sijoittuva rakennuskanta sekä useiden kylän kantatilojen säilyminen historiallisilla rakennuspaikoillaan. Leineperin alue muodostaa tiiviin ja hyvin säilyneen teollisen ympäristön.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Harjunpään kylä edustaa kallioiselle harjanteelle syntynyttä rinneasutusta. Kaasmarkun asutus on keskittynyt kahteen rakennusryhmään, joista toinen rakentuu Kylänmäen (Rukoushuoneenmäen) ja toinen Fatiporin alueen ympärille. Näiden välille jää laajahko peltoaukea. Leineperin kylä on joenvarsiasutusta. Kaikkiin kyliin on syntynyt asemakaavoituksen pohjalta uutta pientaloasutusta.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	Pronssikautiset muinaisjäännökset sijaitsevat nykyisen asutuksen ulkopuolella, muusta maastosta korkeammille paikoille. Historiallisen ajan muinaisjäännökset ovat puolestaan nykyisten kylien / asutuksen keskellä.

4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	<p>RKY2009: Leineperin ruukki ja yhdyskunta RKY1993: Leineperin ruukinalue ja kulttuurimaisema ja Harjunpäänjoen kulttuurimaisema Putkonen Lauri: Satakunnan rakennusperintö 2005. Satakuntaliitto; Leineperin ruukinalue, Kaasmarkun kylä ja kulttuurimaisema, Harjunpään kylä ja kulttuurimaisema Satakunnan Museo: Harjunpään kylän rakennusinventointi 2008. Laura Hesso ja Hanna Partanen. Kaasmarkun kylän rakennusinventointi 2008. Kirsi Niukko ja Laura Hesso. Ulvilan kaupunki: Leineperin ruukinalueen rakennusinventointi 2006. Arkkitehtitoimisto Eija Teivas/Minna Halonen. Härö Erkki (toim.): Leineperin rautaruukki. Tutkimus- ja restaurointiraportti. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 7. 1994. Kiilo Tuulikki: Leineperin rautaruukki. Ruukinalueen kehittämisen organisointi ja toteutus. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Selvitys 2/1994.</p>
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	<p>Harjunpäänjoen rannassa on säilynyt alkuperäisessä asussa vanha Ratsun kyläsepänpaja. Maisema-alueelle näkyy alueen ulkopuolella mäenrinteessä oleva Harjunpään kansakoulu, joka on rakennettu vuosina 1952-1953 tyyppiirustusten mukaan. Suoliston kartanon päärakennus on 1820-luvulta ja poikkeuksellinen, slagitiilestä muurattu erittäin suurikokoinen navettarakennus on rakennettu vuonna 1892. Kartanon muu rakennuskanta on 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Kaasmarkussa, Tehtaanmäellä sijaitseva entisen verkatehtaan päärakennus ja joitain työväen asuintupia on vuodelta 1870. Kaasmarkun kansakoulu on rakennettu vuonna 1898, rukoushuone 1906, VPK:n talo 1907 ja Fatiporin keskellä sijaitseva työväenyhdistyksen talo vuonna 1911. Rukoushuoneenmäellä on myös kaksi aittarakennusta vuodelta 1796. Leineperin ruukinalueella on masuuni, joka on rakennettu vuonna 1826 ja korotettu vuonna 1861. Masuuni ainoa niistä kolmesta Suomessa säilyneistä, joka on multahirsirakenteinen. Masuunin vieressä on ilmeisesti vuodelta 1860 oleva kolmiaukkoinen kivisilta. Muita rakennuksia alueella on mm. kankirautapaja, hirsinen rautavarasto, päärakennus ja ruukinkadun varrella olevat kymmenen työväenasunnon ryhmä, yhteisleipomo eli nk. savipakari ovat 1860-luvulta sekä entinen juustomeijeri.</p>
4.5. Perinnemaisemat	<p>Keronpäänkallio (M-, kallioketo, keto), Kaasmarkun alueella on neljä erityistuksessa olevaa lohkoa (perinnebiotooppi) ja Leineperin haka (P-)</p>
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	<p>Leineperin ruukki on yksi Suomen parhaiten säilyneistä ruukkialueista. Kaasmarkun entisen verkatehtaan jäänteet ja työväenasutus Fatiporissa, kaikkien kolmen kylän kansakoulut, Harjunpään työväentalo ja Kaasmarkun rukoushuone sekä VPK:n talo, Kaasmarkun Kirkkosilta</p>
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	<p>Kaasmarkun alueella on uimapaikka, ulkoilureittejä ja luontopolku sekä vapaa-ajan kalastusta. Leineperin ruukinalueella on merkittävää matkailukäyttöä: kevät-, syys- ja joulutorit, Leineperissä toimii Olympia kultamitalisti Kaarlo Kangasnimen kotimuseo, Leineperissä järjestetään opastettuja kierroksia, Leineperin ruukissa on ympäri vuoden toimiva sepän paja. Alueella järjestetään useita tapahtumia, kuten taontatapahtumat Leineperissä, Kaasmarkun laturetki, jne.</p>
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	<p>Harjunpäänjoen kulttuurimaisemaan, Harjunpäänjoen rantapelloille avautuu pilkahduksittain hienoja näkymiä harjulla kulkevalta tieltä. Alamäentien asutus on keskittynyt tien varteen. Maisemallisesti Kaasmarkun asutus on jakautunut kolmeen maastokohtaan: Rukoushuoneenmäelle, Fatiporiin ja joen toiselle puolen Tehtaanmäelle. Fatiporin puolella, jossa asui verkatehtaan työntekijät, rakennuskanta on vielä nykyäänkin pienimuotoista ja tiheään rakennettua. Suolistossa on kartanoympäristö, jossa on monipuolista rakennuskantaa 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Leineperin alueella on säilynyt monipuolisesti vanhoja teollisia rakennuksia ja se edustaa hyvin säilynyttä 1700-luvun lopun rautaruukkikokonaisuutta. Harjunpään selänteellä on muuntoasema, josta lähtee useita voimalinjoja. Linjat halkovat maisema-alueen pohjois-eteläsuunnassa.</p>
5. MAISEMAKUVA	<p>Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on yksi Ala-Satakunnan viljelyseudun elävistä jokilaaksoista. Laakson keskellä virtaava joki on kaivertanut hienojakoiseen maaperään syvälle kiemurtelevan ja polveilevan uoman. Pellot yltävät lähes joen törmälle asti, missä kasvaa kapea lehtipuiden vyöhyke. Joen varressa on jonkin verran tiloja, jotka muodostavat pihapiireineen ja koivukujineen tilakeskuksia. Kaasmarkun kylän kohdalla yhtenäinen viljelyalue katkeaa Fatiporin ja Kovelin kylien muodostamien saarekkeiden kohdalla. Alue sijaitsee melko lähellä nykyisen kaava-alueen reunaa, mikä saattaa aiheuttaa alueelle tulevaisuudessa rakentamispaineita.</p>
6. RAJAUS	<p>Harjunpäänjoen kulttuurimaiseman läntisin raja alkaa Kokemäenjoen valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueen rajasta. Selänteet rajaavat aluetta kummaltakin sivulta Koliperään asti, johon maisema-alue päättyy.</p>
7. KUVAILUTEKSTI	<p>Maisemakuva:</p>
	<p>Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on pitkään yhtäjaksoisesti viljelty laakso. Kaasmarkun ja sen lähialueiden peltoalueet ovat olleet viljeltynä jo keskiajalta asti. Alueen selänteiltä pellot laskevat tasankomaiseen laaksoon, jonka keskellä virtaa joki. Joen varressa kasvaa paikoin tiheästi puustoa, mikä jakaa maisemaa. Muuten yhtenäinen peltomaisema kapenee Kaasmarkun kylän kohdalla lähes joen levyiseksi, jonka jälkeen aukeaa maisema-alueen eteläinen osa.</p>

Maankohoamisen seurauksesta laakso alkoi kuivua. Asutukselle edullisimmat alueet asutettiin ensin ja niiden ympärillä olevat tasangot raivattiin pelloiksi. Nykyisin asutus on keskittynyt metsäisten kumpareiden lisäksi myös joen ja teiden varsille sekä maisemaa rajaavalle selänteelle. Harjunpään puoleisella selänteellä sijaitsee kytkinasema, josta lähtee useita voimalinjoja maisema-alueelle. Harjunpäänjoen kulttuurimaisema liittyy tiiviisti Kokemäenjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Luonnonpiirteet:

Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on kaakkois-luoteissuuntainen, yli 11 kilometriä pitkä laakso, jonka pohjalle on lajittunut hienoa maa-ainesta. Laakson pohjoispuolella sijaitsee yhtenäinen maisemaa rajaava moreeniselänne ja eteläpuolella aluetta rajaa rikkonainen, erillisistä pienistä moreeniselänteistä muodostunut jono. Kaasmarkun kylän kohdalla, muuten alavassa laaksomaisessa maisemassa, on moreenisaarekkeiden keskittymä. Hienojakoisemman maa-aineksen kohdat ovat pääasiassa viljelykäytössä. Alueen selänteillä ja moreenisilla saarekkeilla pääpuulaji on mänty, mutta alueella esiintyy jonkun verran myös kuusta ja lehtipuita. Joen varressa on paikoin kapeita rantalehtoja. Alueella on tavattu liito-oravia sekä uhanalaista ketoneilikkaa.

Maisema-alueella olevan Solan kylän eteläpuolella sijaitsee valtakunnallisesti arvokas Sorkomäen kumpumoreenialue. Suoliston eteläpuolella olevat Vääräahde ja Sileävuori sekä Sunniemenkorven kohdalla oleva Isokallio ovat maiseman ja luonnon kannalta arvokkaita kallioalueita (ge2) Satakunnan maakuntakaavassa. Töyräänvuori on arvokas kalliomuodostuma ja luonnonsuojelualue.

Kulttuuripiirteet:

Harjunpäänjoen maisema-alue alkoi muodostua noin 500 eaa. Noin 700 eaa. Kokemäenjoen suualue sijaitsi Ulvilan Haistilan kohdalla. Maisema-alue on todennäköisesti asutettu myöhäiskeskiajalla ja 1560-luvun veroluettelon mukaan alueella oli neljä kylää: Sunniemi, Kuorila, Suolisto ja Kaasmarkku. Viljavat tasangot Harjunpäänjoen ympäristössä otettiin viljelykäyttöön varhain. 1600-luvun lopussa pellot ja niityt sijaitsivat kylien ympärillä aivan joen tuntumassa. 1850-luvulla peltojen pinta-ala oli lisääntynyt kylien ympäristössä, Harjunpäänjoen ja Kovelinojan rannoilla. Niityt olivat siirtyneet kauemmaksi joesta nykyisen Suoliston ja Kuorilan kylien alueille. 1900-luvun alussa pellot olivat lähes yhtä laajat kuin nykyään. Siellä tällä oli enää niittyjä, joista laajimmat alueet oli Rankhuhdan länsipuolella ja Kuorilan kalliolaakson välissä.

Maisema-alueen asutus on keskittynyt selänteiden ja peltojen laidalla kulkevien teiden varsille ja laakson keskellä oleville saarekkeille. Joen varressa on yksittäisiä jälleenrakennuskauden ja sen jälkeisen ajan tilakeskuksia. Kaasmarkun asutus on jakautunut kolmeen maastokohtaan: Rukoushuoneenmäelle, Fatiporiin ja joen toiselle puolen Tehtaanmäelle. Fatiporin puolella, jossa asui verkatehtaan työntekijät. Rakennuskanta on vielä nykyäänkin pienimuotoista ja tiheään rakennettua. Tehdas paloi vuonna 1926, minkä jäljiltä alueella on havaittavissa enää perustuksia. Suolistossa on kartanoympäristö, jossa on monipuolista rakennuskantaa 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Leineperin alueella on säilynyt monipuolisesti vanhoja teollisuusrakennuksia sekä työväen asuntoja. Leineperi edustaa hyvin säilynyttä 1700-luvun lopun rautaruukkikokonaisuutta.

Harjunpäänjoen rannassa on säilynyt alkuperäisessä asussa vanha Ratsun kyläseppän paja. Maisema-alueelle näkyy alueen ulkopuolella mäenrinteessä oleva Harjunpään kansakoulu, joka on rakennettu vuosina 1952-1953 tyyppipiirusten mukaan. Suoliston kartanon päärakennus on 1820-luvulta ja poikkeuksellinen, slagitiilestä muurattu erittäin suurikokoinen navettarakennus on rakennettu vuonna 1892. Kartanon muu rakennuskanta on 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Kaasmarkussa Tehtaanmäellä sijaitseva verkatehtaan entinen päärakennus ja muutama työväen asuintupa on vuodelta 1870. Kaasmarkun kansakoulu on rakennettu vuonna 1898, rukoushuone 1906, VPK:n talo 1907 ja Fatiporin keskellä sijaitseva työväenyhdistyksen talo vuonna 1911. Rukoushuoneenmäellä on myös kaksi aittarakennusta vuodelta 1796. Leineperin ruukinalueella on masuuni, joka on rakennettu vuonna 1826 ja korotettu vuonna 1861. Masuuni on yksi neljästä säilyneestä masuunista, joka on samalla ainoa multahirsirakenteinen. Masuunin vieressä on ilmeisesti vuodelta 1860 oleva kolmiaukkoinen kivisilta. Muita rakennuksia alueella on muun muassa kankirautapaja, hirsinen rautavarasto, päärakennus, ruukinkadun varrella oleva kymmenen työväenasunnon ryhmä, yhteisleipomo eli niin kutsuttu savipakari 1860-luvulta sekä entinen juustomeijeri.

8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Maakunnallisesti arvokas
8.2. Arviointiteksti	Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on Ala-Satakunnan viljelyseudulle tyypillinen merestä maankohoamisen yhteydessä kuivunut lahti, joka on varhaisessa vaiheessa asutettu ja aloitettu viljelemään. Alueella on arvokasta rakennusperintöä ja teollisuusperintöä.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	6197, Näkymä luoteeseen. 6201, Näkymä kaakkoon. 6224, Näkymä etelään Harjunpäänjoelle. 6250, Näkymä Hiitolantieltä lounaaseen. 6284, Näkymä lounaaseen. 6319, Näkymä Tampereen tielle itään.

	6330, Näkymä Leineperintieltä.
	6344, Näkymä Leineperintieltä.
	6382, Näkymä Koliperän kylästä.
	6385, Näkymä Koliperän kylästä lounaaseen.

